

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 10.

ZATERDAG 10 MAART 1928.

CHRISTIAAN HUYGENS, DE NATUUR- EN STERREKUNDIGE, NAAR WIEN HET NIEUWE SCHIP DER STOOMVAART-MAATSCHAPPIJ „NEDERLAND” GENOEMD IS.

Naar de gravure van Edelinck.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (10)	BLZ. 110
DE „CHRISTIAAN HUYGENS” (GEÏLLUSTREERD), DOOR A. L.	BLZ. 109, 112—115
DE ONTEVREDEN STEENHOUWER, DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 114
ALS EEN BLOEM (GEDICHT), DOOR ROSA CORTHAUTS-VAN PUIJENBROEK	BLZ. 115
ZEEANEMONEN (GEÏLL.), DOOR DR. H. VAN CAPPELLE	BLZ. 116—117
TWEE INDISCHE STEDEN (GEÏLLUSTREERD), DOOR H. M. DE VRIES	BLZ. 118—120
RENATA DI FRANCIA. NAAR HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (6)	BLZ. 119
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 120
BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.	

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten” duidelyke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

10) DOOR H. DE VERE STACPOOLE.

PHILINUS was nu drie-en-vijftig; hij had geleidelijk alles verloren wat het leven waarde geeft, maar hij bewaarde nog steeds de herinnering aan het Parthenon. Hij beschouwde het als zijn eigen werk. Zoals een verarmd Iersch edelman praat van zijn vroegere bezittingen, zoo babbelde deze heer, als hij dronken was, over het Parthenon. Hij beminde het als zijn kind, hij beminde het zoals slechts een Griek een prachtig kunstwerk kon beminnen, hij vereerde het als de woonstee der Maagdelijke Godin (hij was godsdienstig in zijn hart) en hij stond naar zijn inzicht verheven boven alle menschen, die geen aandeel hadden gehad in zijn bouw.

De Atheners, met hun eigenaardig gevoel voor humor, verdroegen Philinus ter wille van zijn zonderlingheid. Zij lachten om hem, en gaven aalmoezen, zooals men die geeft aan half-gekke menschen, aan dien marmer-bewerker die een zuil had uitgehakt en die praatte met den trots van een tempel-bouwer. Toch zat er in dien trots van den ouden dronkaard meer geest dan in al zijn bespotters bij elkaar. „Ik heb een zuil van het Parthenon gehouden”. De stem van Philinus, deze woorden sprekend, klinkt door alle eeuwen heen — met zijn hik.

Hij knikte den Acropolis toe, alsof hij zeggen wou: „Wacht maar even tot ik een borrel gedronken heb,” en, vooruit loopend, ging hij door de passage van den Tempel van Dionysus.

De kinderen holden allemaal terug naar school, barbier, kooplu, filosofen en spelletjes-spelers. In de Straat van Apollo, die Philinus nu insloeg, kon men hun dravende voetjes en schrille stemmen boven de stads-geluiden hooren opklinken en zich vermengen met die der kwartels, die op de daken zaten en den warmen achtermiddag vulden met hun zomerroep. Halverwege de straat bleef Philinus staan voor de deur van een tapperij; een donker, somber krot van

het laagste alloo, zooals alle Atheensche kroegen waren. „Maar die Diomedes”, zei Philinus, alsof hij een afgebroken gesprek hervatte, „waarom zoek je zijn huis?” „Dat is mijn zaak”, zei Pheidon, „en gaat jou niet aan”. „Het gaat mij wèl aan, want ben ik niet driemaal zoo oud als jij?” — hik — „en ik zeg je, dat deze man een slechte reputatie heeft, dat hij iemand is die niet in de goden geloof”. — Hik.

„Zoo!” zei Pheidon, „dat heb je vanmorgen op de markt toen hij je geld gaf, niet gezegd — toonbeeld van ondankebaardheid!”

Philinus hief zijn handen ten hemel.

„Hoor hem! Op mijn leeftijd! Op mijn leeftijd! Oud genoeg om zijn vader te zijn. Welnu, ga” — hik — „volg je eigen weg als je den raad van Philinus niet wilt volgen. Ik herinner het mij weer — hij woont in de Straat van den Tempel van Dionysus. Het is maar drie straten hiervandaan”.

Hij schoof de herberg in en was verdwenen. Pheidon, te veel terneergeslagen door al wat dien dag gebeurd was om hem te volgen of te bespotten, liep door om de Straat van den Tempel van Dionysus te vinden. Hij achtte zich verplicht naar het huis van Diomedes te gaan en kennis te geven van zijn verlies, of er tenminste een poging toe te doen. Als Philinus hem een verkeerd adres had opgegeven, dan moest hij de zaak maar als hopeloos beschouwen.

Pheidon had tot nu toe eigenlijk nooit Athene gezien; of schoon hij er al honderden keeren van de havenstad in gekomen was, had hij nooit het Atheensche leven leeren kennen, zooals zijn toevallige ontmoeting met Diomedes het hem nu had getoond. De ondankebaardheid van Philinus, het verraad van Meletus, het gezicht van Pasion, het gesprek der mannen bij de barbierszaak, die kwaad spraken van Diomedes, waren allemaal nieuwe dingen voor hem; niets van dit alles had hij kunnen hooren of zien als hij Diomedes niet gevolgd had. Als een sterke lamp had het Geld hem veroorloofd een blik te slaan op Athene zooals het werkelijk was.

Tegen den schitterenden achtergrond van Diomedes waren Philinus en Meletus als de kromme, smerige straatjes van Athene tegen den glanzenden achtergrond van de Acropolis. Athene, de wreede en gemeene, Athene, de onbetrouwbare en lasterende, tegen den achtergrond van Athene de verhevene.

De gedachten der jeugd, verre van lang te zijn, zijn inderdaad uiterst kort en eenvoudig. Pheidon, die een vreemdeling onmiddellijk doorzag en die in staat was hem een volkomen toepasselijken en teekenenden bijnaam te geven, vormde zijn oordeel over de stad uit de staaltjes, die hij ervan gezien had. Meer dan ooit voelde hij zich aangetrokken tot Diomedes, van wien hij door wat hij gehoord had en wat hij vermoedde, overtuigd was, dat hij omringd was door vijanden.

Hier en daar naar den weg vragend, vond hij ten slotte de Straat van den Tempel van Dionysus; een tamelijk breede weg en misschien de best bewoonbare straat in de stad.

Een voorbijganger wees hem het huis van Diomedes aan en Pheidon klopte aan.

Het huis had een breed front en de bovenverdiepingen hadden bronzen luiken. De Hermes van de straat, met frische kransen bekroond, was een uiterst fijn beeldhouwwerk van Hippias, met goddelijk wezen, goedaardig en peinzend. De deur, vervaardigd van een glanzende, donkere, vreemde houtsoort, was heelemaal vlak, behalve verdiepte paneelen in het midden; de klopper, met den onvermijdelijken leeuwknop, was eenvoudig en massief als de deur.

Het heele huis droeg van buiten gezien het kenmerk van eenvoud, dat niettemin verborgen en rustige pracht deed vermoeden.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

HET HUIS VAN DIOMEDES.

De deur ging open, geluidloos op haar scharnieren draaiend, en de deurwachter verscheen, een jonge slaaf, vroolijk en onschuldig uitziend als de lente.

Er lag in zijn persoonlijkheid een gratie en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel, dat iemand, nog voor hij den drempel had overschreden, een idee gaf van den toon, die in dit huis heerschte. Hij maakte deel uit van het grondplan. Achter hem en de halfduistere gang glansde het in zonlicht gedrenkte voorplein.

Pheidon vroeg naar Cleon, den huismeester van Diomedes; en de slaaf zei: „Kom binnen”.

Na een korten blik keek hij nauwelijks naar Pheidon, maar sloot de deur, zei: „Wacht” en trippelde weg. Pheidon kon zijn stem hooren, daar hij onder het loopen zong, tot stem en klank opgelost werden in de stilte van het huis.

De gang, welke wanden en dak van marmer waren, had het woord „Geluk” in de steenen van den vloer ingelegd. Aan de twee zijden stonden standbeelden van Demeter en Dionysus¹⁾; en achter die droomers, zwijgend en schoon, lagen de rust en het zonlicht van het voorplein, een stukje blauwe hemel en het kirren van een duif.

Verder niets. De kunst vermocht hier niets meer. Het sneeuw wit van het marmer, het goud van den zonneschijn, de ijzheid der schaduw, stilte en het geluid van een vogel, maakten den dag-droom volmaakt.

Geluk.

Zeker sliep zij in dien zon-beschenen hof; achter de schaduw van de gang hield zich ongetwijfeld de Lieflijkheid zelf schuil, lachend en met den vinger op haar lippen.

Door de stilte heen kon Pheidon nu een verward geruisch onderscheiden als het kwinkelen van een aantal zacht sjilpende vogeltjes. Vóór de deur geopend was, had hij tegen zijn taak opgezien; het gewicht van het verloren geld drukte op zijn geest; maar er was iets in dit huis dat allen angst uit zijn hart verdreef.

Na een korte aarzeling liep hij door naar het zonlicht op den hof. De pilaren der colonnades, die den hof omgaven, waren van wit marmer, gegroefd en sierlijk als de stengels van bloemen. De muren der zuilengangen waren beschilderd met het blauw van zee en hemel, het blank van zeeschuim en wolken, de gestalten van Eros²⁾ en de Oceaniden, vage, water-opspuitende dolfinen, verwijderde nauw zichtbare zeilen, de warreling van golven, de wijdheid van de zee, door den wind bol-staande gewaden en het gevoel van afstand, alles werkte mee om het schouwspel te vervolmaken.

Toch waren die muurschilderingen zoo weinig opdringerig, dat men ze ternauwernood bemerkte. Men dacht slechts: „Hier ben ik omringd door de zee; gevangen in het net van een droomer, door de Kunst verplaatst naar de colonnades van Diomedes; zee-golven en zee-meerminnen en zee-schelpen en blauwheid: alles — tot den zeewind toe”.

In de schaduw van de rechtsche zuilengang stond een groote kooi met vogeltjes, kleine rozige Afrikaansche vogeltjes, wel een honderdtal, alle fluisterend en pratend, babbelend en zich opsmukkend, die de lucht vervulden van het gedempte rumoer hunner stemmetjes.

In het midden van den hof, mooi in zijn strengen eenvoud, stond het altaar van den Zeus van het huis; en in de schaduw der zuilenrijen stonden eenige marmeren stoelen met blauwe kussens.

In de kamers, die op de colonnades uitkwamen, stonden bronzen en beelden, zilveren lampen, gesneden edelgesteenten, kunstschaten; maar hier was niets, wat het oog afleidde van het effect dat men getracht had te bereiken: een ruimte, ledig en toch vol droom-gestalten.

Pheidon had ternauwernood rondgekeken, of de deur die naar den binnenhof voerde, werd geopend en de jeugdige portier wenkte hem binnen te komen.

Als Diomedes een getrouwd man was geweest, zou de binnenhof aan het vrouwvolk zijn toegewezen; Diomedes gebruikte hem als badruimte en gymnastieklokaal. De meeste groote Atheensche heeren bezochten de openbare baden, maar de weelderige Diomedes gaf de voorkeur aan een eigen badkamer; van tijd tot tijd bezocht hij echter het openbare zwembassin bij den Tempel van Dionysus.

Er was geen bad hier, slechts een marmeren bak, waaruit slaven water putten om het over hun meester te werpen. De ruimte was hoogst eenvoudig gehouden, bijna leelijk; de kamers die er op uit kwamen waren voor de bedienden en slaven bestemd, en een opening, tegenover de toegangsdeur gelegen, leidde naar de keuken.

Hij hoorde nu een verward stemmen-rumoer en toen de slaaf de deur opende, kon Pheidon de keuken overzien en bemerken waar het geraas vandaan kwam.

Manden met groenten stonden op den vloer; een blad vol visch vertoonde, naast de groenten, alle kleuren van den regenboog; slaven liepen heen en weer, pannen wrijvend, olie

uit kruiken in kleinere kannen schenkend, sausen kloppend in ondiepe aarden bakjes, kippen plukkend en elkaar in den weg loopend; pratend, lachend en zingend; terwijl in hun midden, verheven boven allen als Zeus tusschen de goden, Cleon de huismeester en kok stond, dik, met een zwarten baard en een vaderlijk voorkomen.

Hij had oog voor alles en een stem voor elk en hij praatte voortdurend; nu, terwille van het effect in het Dorisch, waar de lui om hem heen geen letter van verstonden; dan weer, lang niet malsch, in het Attisch.

„Hé, Pyrrhias, noem jij die pan schoon! Wrijf ze op tot men er precies in kan zien hoe leelijk je bent. Wat voer jij uit met die olie? Je doet driemaal zooveel als noodig is in die schaal. Gooi 't eruit en meet het nog eens af”.

De verspilling die hier plaats vond, was gruwelijk. Een mand vol prei werd afgekeurd en op den mesthoop geworpen, kon men wel zeggen, als de vorm van de mand den grooten Cleon niet beviel.

Daar hij op alle inkoop een hoog commissieloon ontving, geschiedde die verkwisting niet zonder reden. En ge moogt gerust gelooven, dat de slaven hem in dit opzicht niets toegaven; zij gooiden olie, die terug had moeten gaan, naar de kruik in den gootsteen, lieten goede eetwaren in de zon bederven, braken het vaatwerk, morsten wijn, hielpen hun meester ruïneren met de innemende vroolijkheid van kinderen en de zorgeloosheid van slaven.

De binnenkomst van Pheidon had het effect van een doek over een kooi vol snaterende vogels geworpen; er trad een bijna volmaakte stilte in.

Een kleine slaaf, die op den vloer gehurkt kruiden in een mortier zat te stampen, bleef geraas maken en Cleon liep naar hem toe en gaf hem een lichten schop met zijn teen; toen wendde hij zich tot den bezoeker.

„Wel?” zei Cleon, den jongen van het hoofd tot de voeten opnemend, „moet je mij spreken? wat verlang je?”

Pheidon antwoordde niet; hij stond als versteend. De slaven gaapten hem aan, terwijl hij Cleon stond aan te gapen, letterlijk met open mond.

Cleon was Meletus!

„Welnu”, zei Cleon, die volmaakt kalm bleef bij die verschijning, „wat kom je hier doen? Heb je je tong ingeslikt?”

„Dief!” riep Pheidon uit, wiens toorn plotseling oplaaid en hem overmande. „Dief! Dief! Waar is de beurs van je meester, die je me ontstolen hebt?”

Cleon keek rond met een gezicht waarop alleen niets-begrijpende verbazing stond te lezen.

„Zeer zeker”, zei hij, „is die jongen krankzinnig. Neen, breng hem geen leed toe en houd hem niet vast” — dit laatste tot eenige slaven, die gereed stonden den onvoorzichtige te grijpen, die, met hoogroode kleur en van woede uitpuilende oogen, stil stond, maar die even plotseling gekalmeerd werd door de bedaardheid van den ander.

„Of gek of in de war. Laten wij eens zien. Komaan, wien zoek je en, in Hestia's naam, van welke beurs spreek je? En wat soort van mensch ben jij, die het waagt in het huis van mijn meester Diomedes te komen en zulke woorden te spreken in zijn keuken? Antwoord!”

„Aie!” riep Pheidon uit, die zijn kalmte herwonnen had, „het is makkelijk genoeg om te zeggen „Antwoord!” Ik zoek Meletus, den roover, die mij nog geen uur geleden ontmoet heeft en mij de beurs van Diomedes heeft afhandig gemaakt”.

„Meletus de roover! Zoo iemand is hier niet”.

„Hij is hier; hij staat voor mij”.

„Waar?”

„In uw persoon”.

Toen barstte Cleon in zoo een onbedaarlijk lachen uit, een lach zoo echt en gemeend en ongekunsteld, dat Pheidon een oogenblik aan het wankelen werd gebracht. Maar slechts voor een oogenblik. De man was Meletus. Gezicht, gestalte en stem waren dezelfde; en een wrat, die Pheidon had opgemerkt boven de rechter wenkbrauw van Meletus, zat precies op dezelfde plaats boven de rechter wenkbrauw van Cleon. Vergissing was uitgesloten.

Allen in de keuken lachten en de twee slaven kwamen weer volijverig aanloopen om den beschuldiger te grijpen, toen de kalme en goedge Cleon ze wenkte den knaap vrij te laten.

(Wordt vervolgd.)

1) Ceres en Bacchus. 2) Amor.

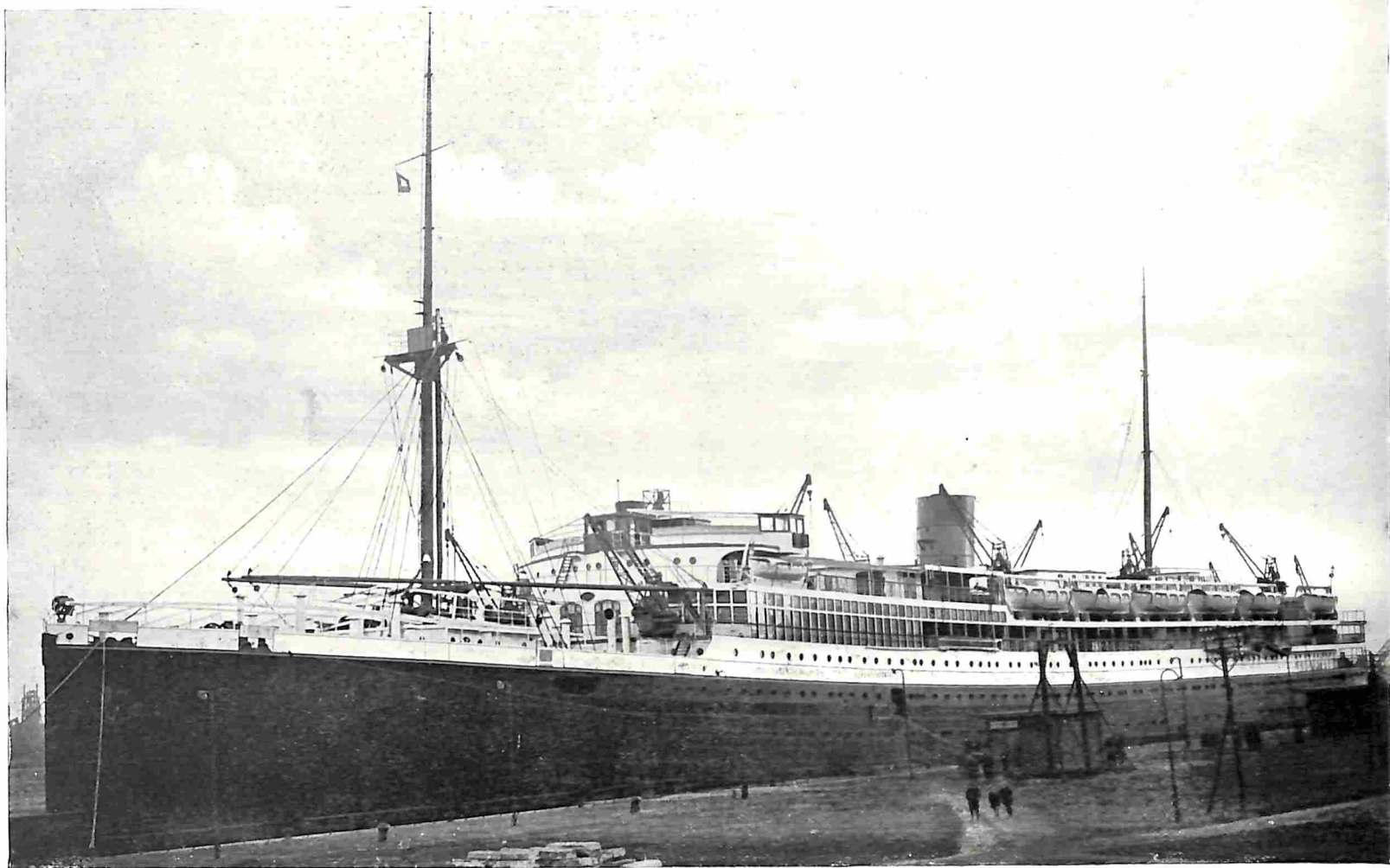

Foto Ver. Foto-Bureaux.

DE „CHRISTIAAN HUYGENS” AAN DEN WAL.

DE „CHRISTIAAN HUYGENS”.

ALS dit nummer verschijnt, is een stukje van Nederland op weg naar onze eilanden in het verre Oosten, een stukje Nederland waarop wij trotsch kunnen zijn: het nieuwe dubbelschroefmotorschip „Christiaan Huygens” der Stoomvaart-maatschappij „Nederland”, dat de vorige week de haven van Amsterdam verliet, op zijn eerste reis naar Nederlandsch-Indië. De dagen van Tromp en de Ruyter mogen voorbij zijn, sieraden van de Nederlandsche handelsvloot als dit nieuwe schip houden nóg op de wereldzeeën onzen naam als zeevarend volk hoog. En — wat niet minder zegt: onzen naam als scheepsbouwers. Want dit indrukwekkende schip werd gebouwd op een Nederlandsche werf, die der Nederlandsche Scheepsbouw-Maatschappij te Amsterdam. De kiel ervan werd gelegd op 13 Maart 1926, reeds op 28 September 1927 kon het te water worden gelaten, en na de geslaagde proefvaart op 26 Januari l.l. was de Nederlandsche koopvaardijvloot een schip rijker, dat tot haar mooiste en best ingerichte is te rekenen, en alle tot heden in ons land gebouwde schepen in grootte overtreft. ☼ En niet alleen het schip zelf, ook de aankleding der smaakvolle salons, uitgevoerd onder leiding van C. A. Lion Cachet, getuigt van Nederlandsch kunnen. Acht men het een bedenkelijk chauvinisme, dat wij dit met vreugde constateeren, en met trots vermelden, dat behalve de motoren van de Zwitsersche Sulzerfabriek te Winterthur — toegegeven dat dit een belangrijk onderdeel is! — en eenige bronzen reliefs in den rooksalon eerste klasse, welke te Brussel werden gegoten, alles, voor zover wij weten, aan en in dit zeekasteel van Nederlandschen huize is? Komaan! het is goed, dat wij toonen wat wij vermogen, ook thans nog. Hoe voortreffelijk kan juist zulk een schip, dat de zeeën van West naar Oost bevaart, medehelpen aan het uitroeien van de hinderlijke meening van vele buitenlanders, dat wij een schoon verleden hebben, een schitterende 17de eeuwse schildersschool, maar een slechts door Marken en Volendam belangrijk heden. ☼ Een band met het verleden vormt de naam van het nieuwe schip, dat, als steeds door de Stoomvaart-Maatschappij „Nederland” geschiedt, genoemd werd naar een beroemden Nederlander, ditmaal naar den wiskundigen en astronoom Christiaan Huygens, zoon van

den, tenminste in ons land, in ruimer kring bekenden dichter Constantijn Huygens. Christiaan Huygens (1629—1695) heeft zich roem verworven door zijn beschouwingen over de middelpuntzoekende kracht, zijn onderzoekingen over den physischen slinger en de afleiding der wetten voor de elastische botsing, door zijn verbetering der uurwerken en zijn nieuwe lichttheorie waarvan intusschen eerst veel later de groote waarde is ingezien; ten slotte door zijn verbeteringen der verrekijkers en zijn ontdekking van den ring van Saturnus. Als ontwerper van den eersten tijdmeter om de lengte op zee te vinden, is zijn naam ook met de zeevaart nauw verbonden. Van zijn belangstelling in dit vraagstuk getuigt zijn merkwaardig geschrift: „Kort onderwijs aangaende het gebruyck der Horlogien tot het vinden der Lenghten van Oost en West”, waaruit zijn groote scherpzinnigheid blijkt. Deze geleerde verdient dan ook ten volle een plaats in de rij der groote Nederlanders, naar wie de schepen der Stoomvaart-Maatschappij „Nederland” zijn genoemd. ☼ Maar — niet over Christiaan Huygens, doch over de „Christiaan Huygens” hebben wij te schrijven. Eerst dan eenige cijfers. De lengte van het schip is 173.75 M., de breedte 20.90 M., de holte 20.65 M., de gemiddelde diepgang 8.70 M., de bruto tonnenmaat 15.630 ton, de netto tonnenmaat 9.300 ton, de waterverplaatsing 21.700 ton. Den niet-zeeman zeggen deze cijfers niet zoo heel veel, ofschoon er hem o.m. toch wel uit blijkt, dat de „Christiaan Huygens” meer dan tweemaal zoo lang is als de Amsterdamsche Westertoren hoog. Maar veelzeggend ook voor den leek is het, dat het nieuwe schip 653 passagiers kan vervoeren, die te zamen met een bemanning van 270 koppen, een totaal aantal van 923 opvarenden vormen. Voor de „Rembrandt”, die twintig jaar geleden in de vaart werd gebracht, waren deze cijfers 212, 131 en 343. ☼ Er is heel wat nodig, om de bevolking van bijna duizend zielen, die eenige weken dit machtig zeekasteel bewoont, te verzorgen, te onderhouden en haar een zoo aangenaam mogelijk verblijf te verschaffen. Er zijn dan ook allerlei bedrijven in het klein: een kapperssalon met afzonderlijken salon voor dames, een winkel, een wasscherij en strijkerij. Er is een gymnastiekzaal, een aardige kinderkamer, een fotografische werkplaats met donkere kamer, een compleet ziekenhuis, bestaande uit 3 zieken-

Foto Ver. Foto-Bureaux.

DE „CHRISTIAAN HUYGENS”. DE LEESALON EERSTE KLASSE.

kamers, de operatie-, de consultatie- en de wachtkamer, woonhuten voor de zuster en den verpleger, te zamen een oppervlak van 100 M². beslaande. Natuurlijk is er een machinekamer, en, evenzeer natuurlijk, een keuken. Nog enkele cijfers — werkelijk de laatste, maar ze zijn toch ook wel zeer treffend! — die een denkbeeld vermogen te geven van het vele, wat een groot passagiersschip als deze „Christiaan Huygens” gedurende een geheele reis noodig heeft, om de reizigers naar behooren van spijs en drank te voorzien. Voor de bereiding der verschillende vleeschschotels dienen 60 ossen, 55 kalveren, 50 varkens en 50 lammeren; voor het bakken van het brood wordt 18000 K.G. meel gebruikt. Medegevoerd worden 20000 Liter melk, 6000 K.G. suiker, 5000 K.G. boter en 125 000 eieren. Voorts werden ingeladen 7000 K.G. visch, 25 000 K.G. verse en geconserveerde groenten, 5000 stuks gevogelte en wild, 55 000 K.G. aardappelen, 2100 K.G. kaas, 750 K.G. havermout en 900 Liter karnemelk met gort. Ter conserveering van een en ander dienen 30 000 K.G. ijs, dat gedeeltelijk aan boord wordt gefabriceerd. „Drooggelegd” is het schip nog niet, en zoo worden o.m. 15 000 Liter bier en 6000 flesschen wijn meegenomen. Waarlijk, de gezagvoerder van zulk een schip is, behalve zeevaarder, tevens leider van een omvangrijk hotelbedrijf! ☒ Bij het bezichtigen der salons en hutten wordt men getroffen door de smaakvolle verzorging zoowel van het geheel als van de onderdeelen, zoowel van de bevoering en de betimmering als van de meubelen, de lampen, kortom, van alles, tot de kleinste kleinigheden als inktkokers in de leeszaal. En niet alleen aan de verblijven der eerste, ook aan die der tweede klasse is dezelfde zorg besteed; soberder zijn zij, maar niet minder fraai, en hier en daar den aan een eenvoudige omgeving gewende zelfs prettiger stemmend dan de rijke interieurs voor de meer bevoorrechte passagiers. ☒ Reeds de vestibule der eerste klasse, met haar mozaïek vloer van dofgekleurde glas-tegels, haar palissanderhouten betimmering, haar fraaie lampen, bewijst door lijn en kleur en vorm, dat een man van fijnen smaak hier den scepter heeft gezwaaid. En bij

het bezichtigen der verschillende salons wordt die indruk bevestigd en versterkt. ☒ Noemen wij allereerst den muzieksalon met zijne versiering van vijf groote bronzen reliefs, door den beeldhouwer Zijl in 1907 voor de Grotius geboetseerd en voorstellende prins Maurits, Hugo de Groot, de Ruyter, en Maarten Harpertszoon Tromp, met — in hun midden — een voorstelling van den tocht naar Chattam. Op zich zelf zeer fraai. Intusschen moeten wij de opmerking maken, dat deze voorstellingen zoowel met de muziek als met Christiaan Huygens niet in zeer nauw verband staan. Wel doet dat het tin-inlegwerk der deurpaneelen, voorstellende de planeet Saturnus, zooals de sterrekundigen ten tijde van Christiaan Huygens zich die dachten. ☒ De leeskamer, van wat kleiner afmetingen, is in wit en grijs uitgevoerd; het grijs werd verkregen door schopeering van nikkel op gezand eikenhout. Een groot gobeelin, voorstellende de Lente, siert een der wanden (zie de afb. hierboven). ☒ En dan is er de rooksalon eerste klasse, aan de voorzijde van het schip, welks betimmering is uitgevoerd in ebbenhout met bronzen paneelen; het plafond is er donker gehouden, in rood koper, rood lak en verguld. In het groote paneel aan den achterwand zal een in marmer gehouwen portret van Christiaan Huygens prijken; voorloopig neemt een gipsafgietsel de plaats van de marmeren plaquette in, die geplaatst wordt tusschen twee marmeren reliefs, waarvan het een Huygens' bekend buitenverblijf „Hofwyck” en het andere de Nationale Bibliotheek te Parijs voorstelt, waar de Nederlandsche geleerde veel heeft gewerkt. Dit geheel is omgeven door een afbeelding van de Cycloïde (de kromme lijn waarvan Huygens de belangrijkste eigenschappen ontdekte), de Kettinglijn, en het Planetarium, destijds naar een tekening van Huygens gemaakt, en nog op de Sterrenwacht te Leiden aanwezig. ☒ Indrukwekkend is de eetzaal, die plaats biedt aan ruim 200 passagiers. Wit gelakt zijn hare wanden en versierd met wit geschilderd beeldhouwwerk en groote gobelins, waarvan één Parijs voorstelt ten tijde van Huygens, de stad waar hij zoo langdurig heeft vertoefd. Het roodkoperen plafond is

ZEEANEMONEN.

WIE heeft niet wel eens in een der groote Aquaria, zooals dat van de Amsterdamsche diergaarde, den kleuren- en vormenrijkdom bewonderd van de tot de meest schitterende voortbrengselen der zee behorende Zeeanemonen of Actinidae, en wie heeft niet in deze op den bodem of op kunstmatige in de bakken aangelegde rotspartijen vastgehechte en zoozeer op bloemen gelijkende wezens planten meenen te herkennen? ☞ Doen de talrijke, uit een soort kelk naar alle zijden uitstralende, aan dikke meeldraden of bloembladeren herinnerende vangarmen bij den oningewijde twijfel aan de plantaardige natuur dezer wonderlijke zeeproducten rijzen, wanneer deze organen zich langzaam over het toegereikte voedsel (een stukje vleesch, een vischje of een worm) heenbuigen, hij laat den twijfel weër varen, wanneer de blaadjes van de zonnedauw, de bekende „vleeschetende” plant, hem voor den geest komen, wier roode stevige haren zich naar een door het kleverige vocht aan den top van eenige haren gevangen insect of naar een toegestoken stukje eiwit heenbuigen, om met vereende hulp de door het kliervoelt opgeloste dierlijke zelfstandigheden de plant als voedsel toe te voeren. ☞ Bewegingen, blijkbaar bewuste bewegingen, komen bij planten, meer in het bijzonder bij de groep der lager ontwikkelde planten, menigvuldig voor. Ik noem! bijv. de voortplantingscellen van verschillende zoetwaterwieren (waaronder het groene flab onzer slooten), die zich door middel van twee of meer beweeglijke draden voortbewegen, om al of niet na voorafgegane bevruchting door een andere cel, aan een nieuw individu het aanzijn te geven. Hoewel deze microscopisch kleine wezentjes, zwerm-sporen genaamd, volkomen op een of ander infusiediertje gelijken, zal geen enkele plantkundige er aan denken, de wieren bij het dierenrijk in te lijven. Hetzelfde geldt voor de groep van eencellige wieren, die onder den naam Diatomeën bekend zijn, en wier raai kiezelskelet tot de wonderen van het microscoop behooren. Ook bij deze kleine wezentjes komt een eigenaardige beweging voor, door middel van welke zij in het slijk van den bodem, naar voedsel zoekend, voortdurend blijven rondscharrelen. ☞ Naarmate wij meer en meer naar de laagste groepen van het planten- en dierenrijk afdalen, wordt het steeds moeilijker, een juist maatstaf voor eene begrenzing van beide rijken te vinden, en het is niet te verwonderen, dat de zoozeer op bloemen gelijkende zeeanemonen eertijds bij het plantenrijk werden ondergebracht. ☞ Men behoeft zich tegenwoordig niet naar het Aquarium van „Artis” of naar dat van den Haagschen dierentuin te begeven, om zijn oogen aan de kleurenpracht der zeeanemonen te verlustigen en zich aan de hand der volgende regels met de eenvoudige organisatie dezer schitterende verschijningen vertrouwd te maken, want de liefhebberij voor het kweken en bestudeeren van zee-organismen in eenvoudige bakken is ook hier te lande ontwaakt en neemt meer en meer toe, hoeveel grooter moeilijkheden ook te overwinnen zijn, om zeedieren in kleine bakken gezond te houden, zonder dat het noodzakelijk is, herhaaldelijk versch zeewater aan te voeren. ☞ De oprichting, onder den naam Haagsche Zeeclub (Biologia maritima), van eene vereeniging van liefhebbers van zeeaquaria, die reeds buiten de Residentie eenige leden telt, en door welke een nuttige gedachtenwisseling omtrent opgedane ervaringen mogelijk is geworden, heeft van het verheugende verschijnsel blijk gegeven, dat de studie der natuur buiten de geleerde wereld toenemende is, want er behoort veel grooter doorzettingsvermogen en veel meer studie toe, om een onberispelijk zeeaquarium blijvend goed te houden.

☞ Hunne zorgen en moeite zullen zij echter rijkelijk beloond zien, wanneer zij zich aan den kleurenrijkdom en de sierlijke vormen der zeeanemonen kunnen blijven verlustigen, wanneer zij steeds meer schitterende en belangwekkende diervormen aan hunne verzameling kunnen toevoegen, en wanneer iedere dag een nieuwe waarneming brengt. ☞ Wie een dierlijk bestaan zich niet kan denken zonder een kop, een staart en ledematen, zal in deze zakvormige, aan den bodem of steenen met een zoolachtigen hechtvoet vastgezogen lichamen, die aan de tegenovergestelde zijde talrijke bewegelijke, den mond omgevende vangarmen dragen, zeker moeilijk dieren kunnen herkennen. De anatomie en het microscopisch onderzoek hebben den dierlijken aard echter ontwijfelbaar aan het licht gebracht en een nauwe verwantschap met de kalkafscheidende koralen aangetoond, met welke de zeeanemonen de groep der Bloemdieren (Anthozoa) vormen, eene onderafdeeling van de laagste Afdeeling der veelcellige wezens, die onder den naam Hortedieren, ook de pol'epen, de kwallen, de buiskwallen en de sponsen bevat. ☞ De organisatie van een zeeanemoon is hoogst eenvoudig. De wand van het zakvormige lichaam bestaat uit twee cellagen, van welke de buitenste als huidbekleding dienst doet, en de binnenste uit de voor de vertering van het voedsel dienende klieren is opgebouwd, welke de als maag- of darmholte dienende holte bekleeden. Tusschen deze beide lagen ligt de zoogenaamde steunlaag, die het lichaam de noodige stevigheid geeft. De mondopening, tegenover de voor de vasthechting dienende schijf, dient tevens voor de verwijdering der verteerde voedselbestanddeelen.

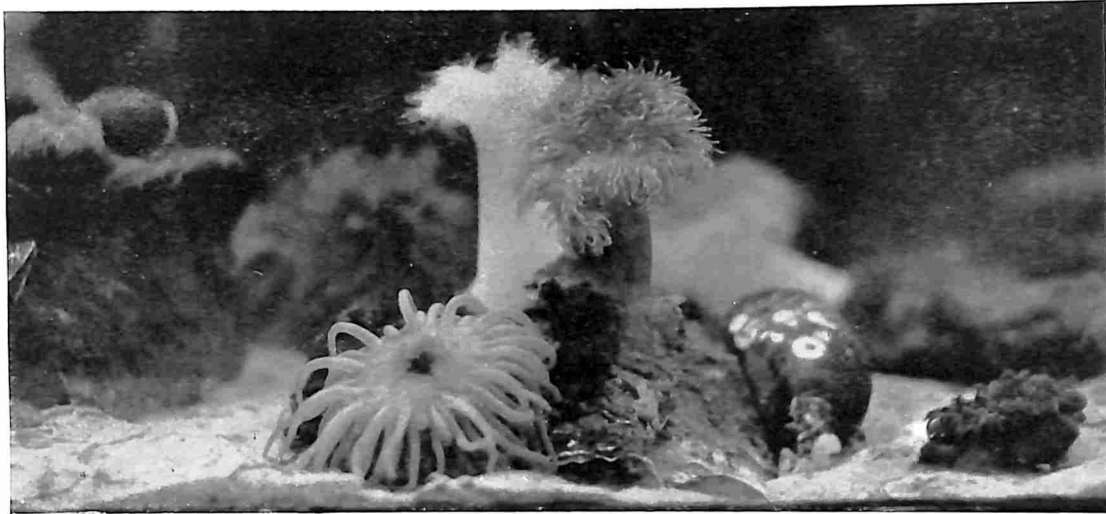

Foto C. Bakker Fzn.

ZEEANEMONEN-PRACHT OP DEN ZEEBODEM.

stelsel en van afzonderlijke organen voor de ademhaling. Het bovenste deel der gemeenschappelijke holte is door verticale tusschenschotten in afdeelingen verdeeld, die in het onderste enkelvoudige deel uitmonden en een meerstralige ster vormen. Aan deze schotten ontstaan bij de vrouwelijke dieren de eieren en bij de mannelijke individuen de voor de bevruchting dienende cellen, uit wier vereeniging met de eicellen de jonge zeeanemoontjes ontstaan, die vaak nog in de lichaamsholte geboren worden en bij menigte door het moederdier worden uitgespogen. ☞ Zooals reeds gezegd werd is de mondopening der zeeanemonen door een kring van sierlijke vangarmen, ook tentakels genoemd, omgeven, die evenals de deelen van een bloem in kransen gerangschikt staan, van welke de buitenste de het eerst gevormde zijn. ☞ Deze vangarmen behooren, zoowel uit een wetenschappelijk als uit een aesthetisch oogpunt, tot de meest aantrekkelijke deelen van een zeeanemoon. Dat deze vangarmen werktuigen zijn voor de bemachtiging van het voedsel, leert reeds een eenvoudige proef. Wanneer men door middel van een pincet een klein dier, bijv. een kreeftje, of een vischje, maar ook wel een stukje vleesch in de nabijheid der mondopening brengt, ziet men dat de vangarmen zich onmiddellijk om het voedsel heenbuigen en het in de mondopening drukken. De vangarmen hebben dus een fijn gevoel en hieruit blijkt, dat deze dieren, hoe laag ontwikkeld zij ook zijn, een zenuwstelsel moeten hebben, of in ieder geval cellen die als zoodanig werken. De dierkundigen, de beide broeders Hertwig, hebben in de huidlaag ook werkelijke zenuwcellen en zenuwvezels ontdekt. Deze eerste aanduidingen van een zenuwstelsel bij een dier, dat geen enkele der overige organen van de hoogere dieren bezit, zijn hierom nog van belang, om-

selbestanddeelen. Tot zoover is deze organisatie volkomen gelijk aan een belangrijken toestand in de ontwikkeling van alle hogere dieren. ☞ Dat wij hier nog met zeer laag ontwikkelde dieren te doen hebben, blijkt niet alleen uit de vereeniging van darm- en lichaamsholte, maar ook uit de afwezigheid van een bloedvat-

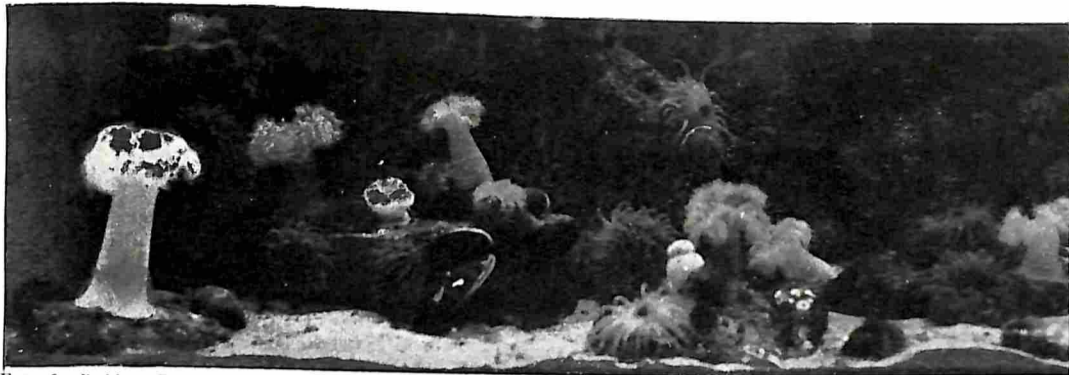

Foto C. Bakker Fzn.

ZEEANJELIEREN EN ZEEDAHLIA'S.

dat ook bij de ontwikkeling van de hogere dieren uit het ei het zenuwstelsel het eerste orgaan is, dat tevoorschijn treedt. ☼ De vangarmen vertoonen bij microscopisch onderzoek tal van blaasjes, die men als giftblaasjes heeft leeren kennen. Deze blaasjes worden netelcellen genoemd, omdat zij, evenals de brandharen van een brandnetel, een scherp zuur vocht bevatten, dat brandend op de menschelijke huid inwerkt en dat, bij aanraking van den tentakel door middel van een van haakjes voorzien elastischen, uitstulpbaren draad, in de wond wordt uitgestort. ☼ De zoo beroemd geworden Duitsche dierkundige, Prof. Ernst Haeckel, heeft berekend, dat een tentakel van de in de Noordzee levende zeeroos (*Anthea*) 40 miljoen dezer netelblaasjes bezit, zoodat de 144 vangarmen van deze soort 5 milliard dezer giftblaasjes bevatten. De tentakels spelen op deze wijze een belangrijke rol bij het vangen van de prooi, want deze is bij het in aanraking komen met een der tentakels als door den bliksem getroffen en onmiddellijk verlamd. ☼ Door welke werking dit uitwerpen der neteldraden en het ontplooiën der vangarmen geschiedt, moge hier onbesproken blijven. Genoeg zij het te zeggen, dat dit ontplooiën der vangarmen, vooral na de voeding der dieren, het schoonste verschijnsel in het leven dezer lagere zeedieren mag genoemd worden. „Wanneer ik mijn bloemdieren”, zegt de Heer L. Athos, voorzitter der bovengenoemde vereeniging van liefhebbers van zeeaquaria, „met door een linnen zakje uitgeknepen mossel — met een soort dot — heb gevoed, en het water, na een tijdelijke troebeling, weër helder is geworden, wordt men niet weinig beloond door het opsteken hunner koppen en het ontplooiën der talrijke tentakels. Deze nemen dan hunne meest elegante en meest slanke houding aan en voeren daarbij langzaam draaiende, wuivende bewegingen uit, die gelijktijdig door verschillende individuen in onderscheidene richtingen en onafhankelijk van de waterstrooming ten uitvoer worden gebracht.” De kweeker dezer dieren acht zich gelukkig, wanneer zijne pleegkinderen de bewegelijkheid hunner tentakels in de gevangenschap niet verliezen. Wanneer zij de vangarmen uren lang ingetrokken houden, en in deze organen geringe bewegelijkheid hebben, begint hij zich over zijn pleegkinderen, die tot de taaie en levenskrachtige dieren van het zee-aquarium behooren, ongerust te maken. Er moet dan iets in zijn „bak” niet in orde zijn. ☼ Wanneer de schijf, waarmede het dier aan de rotsachtige onderlaag vastgezogen is, door eigenaardige spierbewegingen loslaat, en zich in beweging zet, om een geschikter plaats op te zoeken, helpen de tentakels bij de beweging ijverig mede, door deze organen uit te breiden, en ze evenals de zweepdraden van eencellige diertjes te laten werken. ☼ In den vorm, de lengte en het aantal der tentakels bieden de vele tot deze groep behorende soorten een groote verscheidenheid aan, hetgeen, met de groote verscheidenheid van kleur, een verzameling van verschillende soorten in een aquarium tot een ware verlustiging der oogen maakt. ☼ De wetenschap heeft van deze merkwaardige diergroep verschillende geslachten, en onder deze dik-

zelfden tijd bloeiende soorten nabootsen? Ten einde den lezer een denkbeeld te kunnen geven van de in zoovele kleuren schitterende Actinia-soorten moge met het volgende volstaan worden: *Actinia equina*, zeeroos, doorgaans prachtig donkerrood; andere zijn violetrood of rood met ronde fraa groene stippen, weër andere zijn geheel groen; van deze soort heeft men een tiental varieteiten onderscheiden. *Anemonia sulcata*, die bij honderden gevonden wordt aan de rotsachtige Middellandsche Zeekusten, behoort tot de schitterendst gekleurde soorten; *Anemonia pelagia*, met geelachtige zuil, lange vuilgele, bruingestippelde tentakels en met een door een violetten cirkel omgeven mond; *Actinoloba dianthus*, zeeanjelier, met rose buis en witten of lichtrosen tentakelkrans, ook wel geheel grijswit; deze soort komt in velerlei tinten voor; *Actinia* of *Thealia crassicornis*, zeedahlia: kleur zeer afwisselend groengrijs, rood, purper, zwavelgeel; tentakels in den regel bruinachtig. ☼ Merkwaardige soorten zijn die van het geslacht *Cerianthus*, die niet, zooals de overige Actinias, vastgehecht zijn, doch nu eens aan de oppervlakte der zee vrij rondzwemmen, dan weër zich in het zand verbergen, door het uitscheiden van een vlies, waaruit slechts een deel van het lichaam te voorschijn komt. Ook aan onze kust komt een soort van dit geslacht voor, dat daarom nog de aandacht verdient, omdat deze Actiniën, die het vrije leven verkozen hebben, als verre nakomelingen van een Actiniavorm worden beschouwd, die in de eerste tijden der aardgeschiedenis geleefd heeft, en die door bijzonder bevoorrechte omstandigheden zou geleid hebben tot den meest primitieven vorm van een gewerveld dier (lancetvischje). Het *Cerianthus*-stadium, afwijkend van alle overige Zeeanemonen, zou dus volgens deze meening het uitgangspunt hebben gevormd, dat langs steeds hogere ontwikkelingsstadiën eindelijk tot den stamvorm geleid heeft, waaruit de mensch is voortgekomen. ☼ Zoo mogen de Zeeanemonen of Actinias, zoowel voor den natuurbewonderaar als voor den wetenschapsman, tot de belangwekkendste dieren gerekend worden, die de zee heeft voortgebracht.

H. v. C.

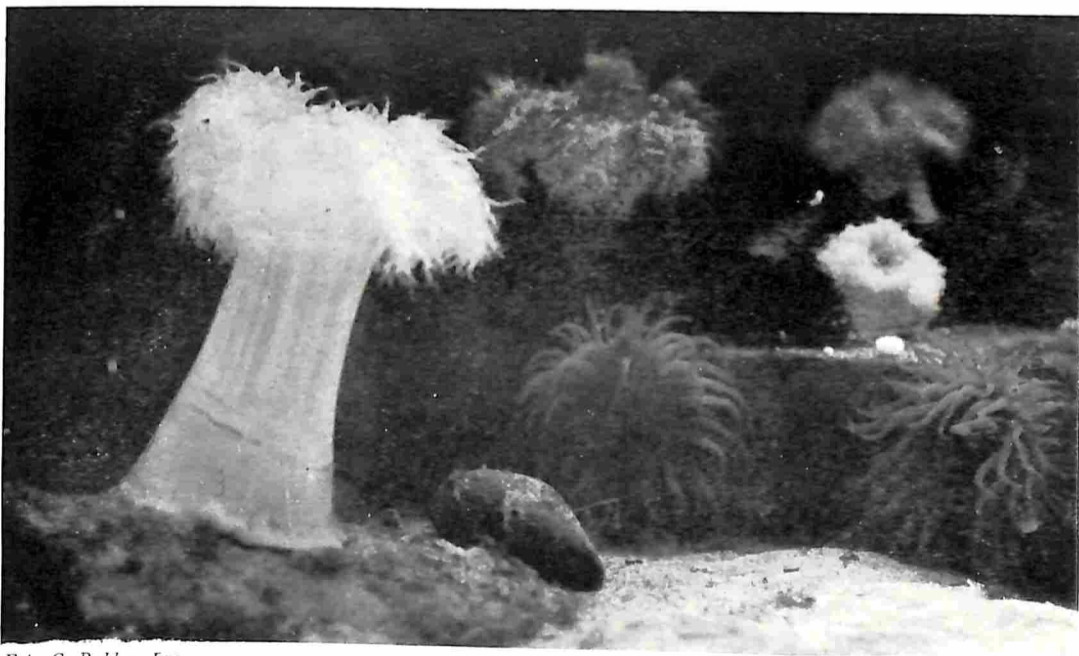

Foto C. Bakker Fzn.

ZEEANJELIEREN EN ZEEDAHLIA'S.

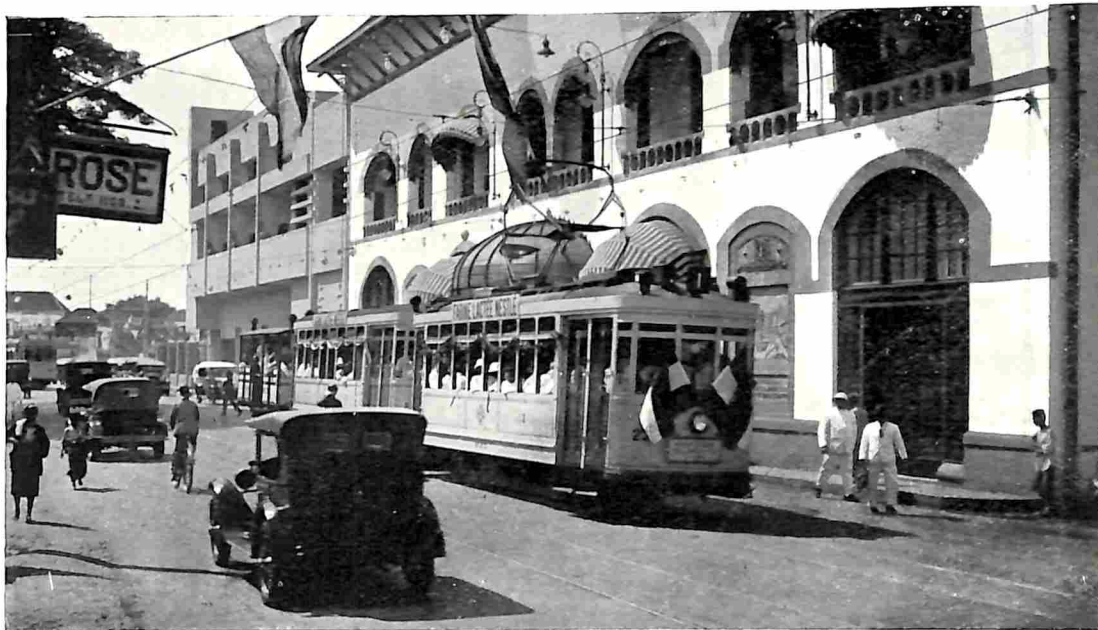
TWEE INDISCHE STEDEN.

BATAVIA en Soerabaia, op ongeveer achthonderd kilometer van elkaar gelegen, zijn de twee belangrijkste steden van Nederlandsch-Indië. ☒ Batavia, *queen city of the East*, is de rustig-deftige stad, waar de centrale regeering zetelt; zij is de veste van groote pleinen, van imposante regeeringsgebouwen, van typische grachten en verweerde poorten, die herinneringen zijn aan de dagen der Oost-Indische Compagnie. Batavia, saâmgegroeid met Weltevreden en Meester Cornelis, is de stad der deftige lieden: daar zijn gevestigd de volksraad, de Medische Hoogeschool, de Rechts Hoogeschool en tal van instituten van paedagogische, wetenschappelijke en culturele beteekenis, musea, aquarium, landsdrukkerij, terwijl aan de Kali Besar, in het oude Batavia, handel, bankwezen en beurs dat stadsgedeelte een bedrijvig aanzien geven. Batavia komt qua karakter overeen met den Haag. ☒ Soerabaia, doorstroomd door de Kali Mas — gouden rivier — is de haven- en handelsstad bij uitmendheid. Wie het uitgestrekte havencomplex met zijn lange kaden, zijn spoorverbindingen en elkander verdringende pakhuizen, de dokken en werkplaatsen in oogenschouw heeft genomen, wordt bevangen door een gevoel van bewondering voor het grootsche dat daar in weinige jaren tijds is tot stand gebracht. ☒ In een kort tijdsbestek — was het niet

Gouverneur Generaal Idenburg die eenige jaren her de eerste spade in den grond stak? — is daar bezijden den Kali Mas-mond een modern geoutilleerde haven ontstaan, welke aan de grootste zeeschepen gelegenheid tot meren en snel laden en lossen biedt. Nog is het werk niet geheel gereed, en in gestagen arbeid wordt voortgevoerd, om aan het rijke suikerland van Oost-Java een uit-scheephaven te

geven, welke aan alle eischen van een snellen afvoer voldoet. ☒ De rumoerige drukte, die eindeloze dwarreling van beweeglijke dingen en menschen welke het havenkwartier kenmerkt, plant zich vibreerend voort over het geheele verdere stadslichaam, en het schijnt dat allen en alles dien polsslag van het haastige gedoente meeleven, tot in de verste uithoeken toe. Door de volle smalle straten, waar alle rassen van het Oosten dooreenkrioelen, sidderruischt de nieuwe tram, temidden van een brouhaha hetwelk Soerabaia met een wereldstad gemeen heeft. Het verkeer tusschen boven- en benedenstad moet nu eenmaal geschieden langs enkele wegen, en daardoor perst zich alles wat rijdt en loopt, tot benauwd wordens toe. Van verre klinkt reeds het onrustige geroezemoes van die cacophonie van toeters en bellen en schellen en fluiten boven de straten uit, tot de lucht vol hangt van het gezoem van de groote stad. ☒ Een ieder schijnt haast, een ieder werk te hebben. Schreuwelijke uithangborden met brutale aanprijzing van goederen, trekken de aandacht, of neen, men let er niet op dat pal naast een reusachtig warenhuis een onaanzienlijk Bombay-winkeltje een grooten uitverkoop aankondigt. Evenwicht heerscht er niet, rust evenmin, noch cachet in de eindeloze rijen van winkels, welke langs de hoofdstraten verzezen zijn. Alles schreeuwt, alles wil tot u spreken, en de kleinste gore tokotjes van fietsmakers, kleermakers, eischen evengoed hun plaats op als de Europeesche winkelpaleizen, welke hun trotsche gevels tot hoog in de lucht opstuwen. Toch voelt men aan dien snellen harteklop den onweerstaanbaren drang om er te komen en geld te verdienen. ☒ Batavia kan vertegenwoordigen het hoofsche leven, de goede manieren, Bandoeng de jonge kracht van een stad die groeien wil, en andere

plaatsen mogen weer deftigheid, saaiheid, degelijke deugd en nog grooter verdienstelijkheden in zich hebben, Soerabaia is de stad van doorzetten en echte *pushing power*, kloek ondernemen en ferm aanpakken, en de kalme zekerheid waarmee de vroede bestuurders nieuwe plannen ontwerpen en hun stad gedurfd doch systematisch uitbreiden, is kenmerkend voor den geest van die handelsstad. Batavia heeft twintig en meer jaren een elektrische tram en Soerabaia had er geen. Maar toen de wil voorzat om aan dien misstand een eind te maken, werd de zaak ferm aangepakt. En in luttele jaren kreeg Soerabaia een tram, beter en doelmatiger en zindelijker, dan die te Batavia. Zoo is er meer waaruit de groote dadendrang, de zucht naar efficiënt aanpakken blijkt. ☒ Soerabaia is de stad van het witte goud — de suiker. Als de suiker goed „staat” heeft een ieder in de Krokodillenstad daar direct of indirect voordeel van. Rijzen de suikerprijzen, Soerabaia lacht, verdient geld en laat het rollen, dalen de suikerprijzen, Soerabaia huilt en klaagt over slechte tijden. ☒ Soerabaia is de stad der geslaagden . . . en der mislukten. Velen die door vrouwe Fortuna toegelachen zijn, hebben in enkele jaren groote kapitalen verzameld en zijn er, doch ook zeer velen scharrelen wat rond en leiden een simpel bestaan, met meer schuld dan bezit. Heel wat wakhout is in deze stad van felle contrasten aangespoeld, levend van kleine buitenkansjes of suspecte zaakjes . . . ☒ Een duidelijk beeld van Soerabaia's bedrijvigheid en pit levert het verkeer op. Het is een onbetwistbaar feit dat Soerabaia op drukke uren een verkeersbeeld te zien geeft, dat menige stad in Europa overtreft. ☒ Java is het land der auto's: naar schatting loopen er ruim 50.000 wagens — en Soerabaia is als het ware de stad der auto's. Volgens een statistiek der Java Motor Club telde de gemeente Soerabaia in het jaar 1926: 4320 motorvoertuigen, 19.678 rijwielen, 2.164 rijtuigen en 577 vrachtauto's of totaal een kleine 27000 vehikels, die dagelijks door de straten rijden, nog gezweven van de trams, treinen en auto's van buiten de stad. Men heeft gedurende een week het aantal voertuigen geregistreerd dat een druk punt in een der hoofdstraten passeerden van 's morgens 7 uur tot 's nachts 11 uur. Men kwam tot de conclusie, dat gemiddeld per dag 11000 motorvoertuigen dat punt passeerden; 11000 wagens maakt op iedere vijf seconden één auto. Het hoogtepunt viel op een Maandag; in een uur passeerden 1538 auto's! En deze controle werd gehouden in de kalme maand. Typisch is de vergelijking met den Haag. Volgens *Autoleven* passeerden gemiddeld in 12 uur tijds op den Rijswijkschen weg (drukste route) 4500 automobielen, dat is nog een paar duizend minder dan op den kalmsten Zondag in Soerabaia, welke nog 7500 aangeeft. Hoewel de verkeersregeling uitmuntend is, gebeurt er iederden dag een ernstig ongeluk, wat zoo verschrikkelijk nog niet is, indien men het intense verkeer voor oogen houdt. ☒ Het drukke autoverkeer brengt mede, dat er tal van auto-paleizen, benzine- en oliestations, banden- en onderdeelen-zaken bestaan. In Tandjong-Priok staat een geweldige fabriek van de General Motors, die per maand duizend Chevrolets fabricceert, om van de duurder merken boven de 10.000 gulden te zwijgen. Wie deze cijfers leest, krijgt een beetje idee mate meewerkt tot de ontwikkeling van het groote land. Een snel vervoer over groote afstanden is bevordelijk voor het handelsverkeer en verbreekt het isolement van duizenden Europeanen, die thans de groote centra van hun

DE PASSAR BESAR, DE HOOFDSTRAAT VAN SOERABAIA.

rabaia in het jaar 1926: 4320 motorvoertuigen, 19.678 rijwielen, 2.164 rijtuigen en 577 vrachtauto's of totaal een kleine 27000 vehikels, die dagelijks door de straten rijden, nog gezweven van de trams, treinen en auto's van buiten de stad. Men heeft gedurende een week het aantal voertuigen geregistreerd dat een druk punt in een der hoofdstraten passeerden van 's morgens 7 uur tot 's nachts 11 uur. Men kwam tot de conclusie, dat gemiddeld per dag 11000 motorvoertuigen dat punt passeerden; 11000 wagens maakt op iedere vijf seconden één auto. Het hoogtepunt viel op een Maandag; in een uur passeerden 1538 auto's! En deze controle werd gehouden in de kalme maand. Typisch is de vergelijking met den Haag. Volgens *Autoleven* passeerden gemiddeld in 12 uur tijds op den Rijswijkschen weg (drukste route) 4500 automobielen, dat is nog een paar duizend minder dan op den kalmsten Zondag in Soerabaia, welke nog 7500 aangeeft. Hoewel de verkeersregeling uitmuntend is, gebeurt er iederden dag een ernstig ongeluk, wat zoo verschrikkelijk nog niet is, indien men het intense verkeer voor oogen houdt. ☒ Het drukke autoverkeer brengt mede, dat er tal van auto-paleizen, benzine- en oliestations, banden- en onderdeelen-zaken bestaan. In Tandjong-Priok staat een geweldige fabriek van de General Motors, die per maand duizend Chevrolets fabricceert, om van de duurder merken boven de 10.000 gulden te zwijgen. Wie deze cijfers leest, krijgt een beetje idee mate meewerkt tot de ontwikkeling van het groote land. Een snel vervoer over groote afstanden is bevordelijk voor het handelsverkeer en verbreekt het isolement van duizenden Europeanen, die thans de groote centra van hun

afgelegen fabrieken of plantages uit gemakkelijker kunnen bereiken, dan in den tijd, toen men op den postwagen was aangewezen.

H. M. DE VRIES.

Renata di Francia.

Uit het Poolsch van
KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

(Vervolg.)

III

FERRARA stond in geestelijk opzicht reeds lang in Rome slecht aangeschreven. Aan de universiteit en in wetenschappelijke kringen heerschte reeds tijdens Ercole en Alfonso I een zeer vrijzinnige geest en, zooals wij reeds schreven, mathematica en astrologie werden bijzonder druk beoefend. Uit het Noorden kwamen vele scholastici, zoodat een druk geestelijk verkeer ontstond met de geleerde wereld in Duitschland en Frankrijk. Ongeveer in het jaar 1518 leerde kardinaal Ippolito in Hongarije den beroemden Duitschen astronoom Jacob Ziegler kennen, dien hij naar Ferrara ontbood, terwijl iets vroeger al, in den aanvang der XVIe eeuw, Copernicus te Ferrara den graad van doctor had behaald. Het was juist de tijd, waarin aan de vrijheid van denken en schrijven, zoo typeerend voor de Renaissance, paal en perk werd gesteld. Reeds in het jaar 1521 beval Alfonso, op voorstel van den inquisiteur van Bologna, bij alle boekhandelaren en drukkers naar boeken van antireligieuze strekking te zoeken, en eenige jaren later werd Cecco d'Ascoli tot den brandstapel veroordeeld, omdat hij zich met natuurkundige studies bezig hield. Wie weet of Copernicus niet hetzelfde lot zou getroffen hebben, indien hij zijn werk niet had opgedragen aan een hooggeplaatst man, wiens naam alleen hem reeds beschermde, aan Paul III. Toch kwam, juist nu het met de gewetensvrijheid bijna gedaan was, deze krachtig, fel en onstuimig tot uiting. Zoo loochende bijvoorbeeld Pietro Pomponazzo, een beroemd filosoof, die eerst aan de universiteit te Bologna en daarna, in 1510, te Ferrara doceerde, de onsterfelijkheid der ziel. Het vraagstuk of de hemellichamen bewogen, hield alle gemeederen bezig. De Ferrarische professor Celio Calcagnini, een geleerde van grooten naam, verdedigde zijn beroemd geworden thesen over de beweging van den aardbol, waarbij naar het schijnt, zijn bekendheid met Copernicus' ontdekkingen hem te pas kwamen ¹⁾. Ferrara's roem als centrum voor de studie van mathesis en astronomie was zoo gevestigd, dat, toen Paul III de hervorming van den kalender, die later, tijdens Gregorius XIII, tot stand is gekomen, ter hand nam, hij ook den Ferrarischen professor Insoni benoemde in de commissie van geleerden die zich met deze taak zouden bezighouden. Ook Renata toonde veel belangstelling in de wetenschappelijke beweging van haar tijd; zij achtte zich onvoldoende vertrouwd met de astrologie en ontbood daarom den Napolitaanschen geleerde Lucas Gaurico, die professor aan de Ferrarische universiteit was, om haar meer in de geheimen dezer wetenschap in te wijden. Gaurico was beroemd om zijne

¹⁾ Volgens L. A. Birkenmayer in zijn monumentaal werk „Nicolaus Copernicus” (1e deel) zou Calcagnini in 't jaar 1518 tijdens zijn verblijf in Hongarije of in Krakau, of op zijn terugreis naar Italië in 1519, van den geleerden arts Solfa vernomen hebben, welke ontdekkingen Copernicus gemaakt had en daarvan gebruik hebben gemaakt bij zijn lezingen te Ferrara en in zijn te Bazel later uitgegeven dissertatie, getiteld: „Quod coelum stet, terra autem moveatur, vel de perenni motu terrae commentatio”.

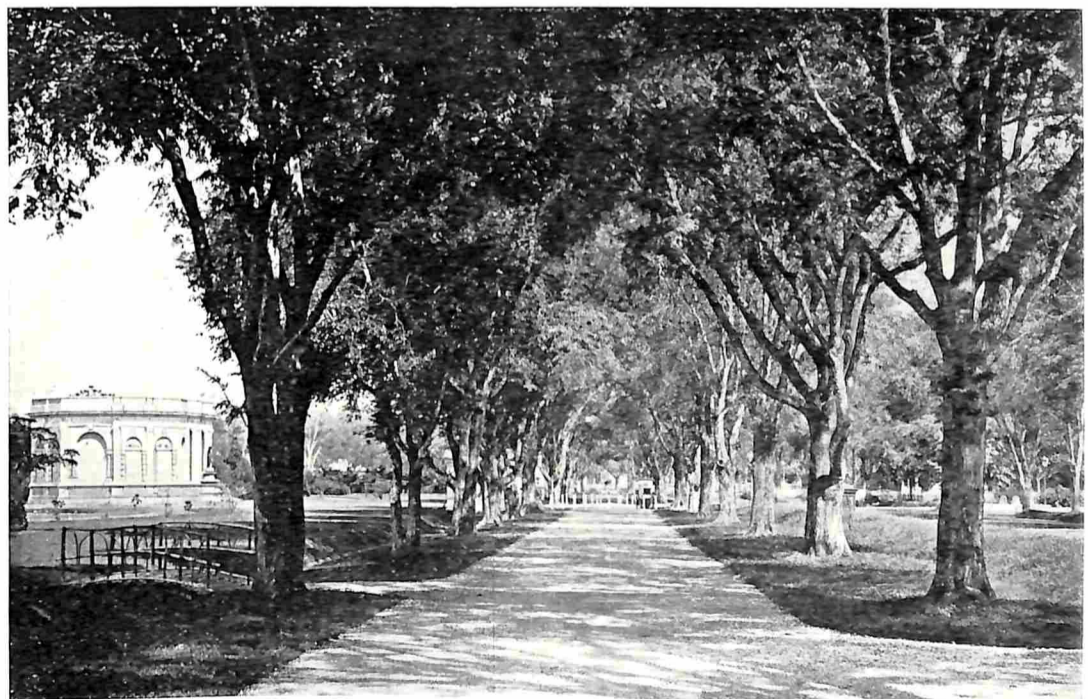

IN HET CHINEESCHE KWARTIER VAN BATAVIA.

astrologische voorspellingen, die hem echter niet altijd voordeel brachten, want Bentivoglio liet hem eens drie riemslagen toedienen voor eene ongunstige voorspelling betreffende zijn familie. Bij Renata stond nog een andere revolutionair aangelegde universiteitsprofessor bijzonder in de gunst, Palingenio Stellato (Manzoli), die zijn boek „Zodiacus Vitae” waarin hij met de meest onkuische bewoordingen de geestelijkheid te lijf ging, den paus een heiden noemde en Luther den wreker van het geloof, tot groote ontsteltenis van Rome, aan haar opdroeg. Dat zij in een dergelijk boek een zeker genoegen schepte, bewijst wel haar „Livre d'heures”, dat zich in de bibliotheek van Modena bevindt en een miniatuur bevat, voorstellend een kardinaal, die in tegenwoordigheid van den paus speelkaarten bijeenraapt en monniken, die met dobbelsteenen spelen, terwijl op den achtergrond een prachtige kerk oprijst, waarin de klok op den vloer ligt. Uit den grond opschietende vlammen omringen het gebouw als aanwijzing, dat het laatste uur, het einde der tijden, geslagen is. Renata's optreden en hare relaties met de vijanden der Kerk moesten wel algemeen de aandacht trekken en Ercole veel zorg baren.

IV

Mevrouw de Soubise, mevrouw de Pons en Marot, overtuigd, dat Renata reeds voldoende doordrongen was van den geest der hervorming, vonden, dat het tijd was om Calvin, met wien zij geregeld geheime correspondentie onderhielden,

HET KONINGSPLEIN TE WELTEVREDEN.

te Ferrara te laten komen en in Italië een uitgebreide actie op touw te zetten. Calvijn was juist gereed gekomen met zijn beroemde dissertatie, „*Christianae religionis Institutio*”, die een voorwoord bevat aan den Franschen koning, dien hij daarin tracht te overtuigen van zijne dwaling, de geloofs-reformatie te willen onderdrukken. Calvijn's invloed in Zwitserland, Savoye en Frankrijk werd steeds grooter, het aantal leerlingen, dat zich om den nieuwen apostel schaarde, nam geregeld toe. Zelf voldeed hij aan den wensch van mevrouw de Soubise en hare vrienden en kwam, vergezeld van een zijner trouwste leerlingen, den kanunnik Tillet, te Ferrara, echter onder een schuilnaam om onopgemerkt werkzaam te kunnen zijn en werd door Renata 's nachts in 't geheim ontvangen en van geld voorzien; zij hielden langdurige gesprekken, waarbij hij haar een zoo groot vertrouwen inboezemde, dat zij tot het einde van haar leven zijn godsdienstige opvattingen deelde. ☒ De taktiek der aanhangers van Calvijn bestond daarin, dat zij in plaatsen, waar zij zich sterk genoeg achtten, tijdens kerkelijke plechtigheden, vooral in de Stille week en gedurende de Paschen, de kerken binnendrongen, daar alles op stelten zetten, het kerkelijke vaatwerk en gereedschap vertrapten om, wanneer de bevolking, die gewoonlijk reeds voor de zaak gewonnen was, geen tegenstand bood, terstond het nieuwe geloof in te voeren. Als zulk een overrompeling niet gelukte, gingen de sectarissen op de vlucht, wat dikwijls gepaard ging met zware verliezen. ☒

Klaarblijkelijk achtte Calvijn's vriendenkring te Ferrara den tijd rijp om ook daar de kerk te overrompelen en uit de ontstane verwarring voordeel te trekken. Zoo begon op Goeden Vrijdag een jonge Franschman, Gianetto genaamd, die met Marot naar Ferrara was medegegaan, in een der hoofdkerken, tijdens het zingen der „*Passie*”, toen de kapelaan door de vrome gemeente het kruis wilde doen kussen, op lasterlijke wijze hardop te spreken over „*dergelijkheidendom*”. Hij bleef echter niet in de kerk, maar verliet die onmiddellijk, en het is onbekend gebleven of hij eenige opschudding heeft veroorzaakt. ☒ Gianetto was zanger aan het hof en leefde zeer losbandig, zoodat men hem herhaaldelijk uit Ferrara had willen verbannen, wat niet gelukte, omdat Renata hem steeds in bescherming nam. ☒ Na deze ergerlijke gebeurtenis liet de hertog hem terstond gevangen nemen, en op last van den inquisiteur werd hij den tweeden Paaschdag op de pijnbank gelegd, om hem te dwingen zijn makkers te verraden. Gianetto noemde eenige van Renata's hovelingen, maar toen men hen gevangen wilde nemen, beriepen dezen zich erop, dat zij onderdanen van den Franschen koning waren. Ze begrepen echter wel, dat deze uitvlucht hun op den duur niet zou baten en verlieten zoo haastig mogelijk Ferrara, daartoe vermoedelijk ook aangezet door personen uit Renata's onmiddellijke omgeving. Het geval was hiermee echter nog niet uit, intengendeel, Gianetto's optreden gaf aanleiding tot een zeer levendige diplomatieke actie. Renata deed namelijk terstond stappen ten gunste van den gevangene en zond afgevaardigden naar den koning, die te Lyon vertoefde, naar de koningin van Navarra en naar den Franschen gezant te Venetië, om hun hulp in te roepen, terwijl Ercole de geheele toedracht aan Rome mededeelde. Renata's optreden had in zooverre eenig succes, dat de Fransche ambassadeur te Venetië van Ercole de uitlevering verlangde van den jeugdigen zondaar, omdat deze Fransch onderdaan was. Maar de hertog wees dit verzoek met groote beslistheid af en stelde de geheele zaak in handen van den inquisiteur. Deze hield niet alleen Gianetto vast, maar beval ook de gevangenneming van Jean Bouchefort, een geestelijke uit Doornik, een van Renata's trouwste hovelingen, later haar secretaris, en van Jean Cornilau, haar beminden dienaar, dien zij naar Ferrara had meegebracht. ☒ Het gevolg van deze arrestaties was, dat de oneenigheid tusschen

Renata en haar man in een openlijken strijd onttaarde. De hertog verlangde, dat de schuldigen gestraft zouden worden, terwijl Renata met hare echt Bretonsche halsstarigheid en heftigheid, Frankrijk en Rome in opschudding bracht om toch maar de invrijheidsstelling van hare beminde hovelingen, daar zij Fransche onderdanen waren, te verkrijgen. Ercole maakte van deze gelegenheid tevens gretig gebruik om mevrouw de Pons in de zaak te betrekken, in de hoop langs dezen weg van haar af te komen. Hij schreef den koning, „dat de dochter erger was dan de moeder en dat zij het vooral was, die tot de gebeurtenis in de kerk aanleiding had gegeven”. Het baatte echter niets, want de koning wenschte mevrouw de Pons bij Renata te laten. De intriges en het geschrijf tusschen Frankrijk en Ferrara schenen overigens geen einde te zullen nemen en zouden ongetwijfeld de verhouding van Renata tot haar man nog meer gespannen hebben gemaakt, als de leider der ketters te Ferrara, op wien de volle verantwoordelijkheid voor de kettersche kuiperijen en propaganda rustte, niet had kunnen ontvluchten, toen hij onder geleide van een gewapend escorte naar Bologna werd overgebracht om voor de inquisitie-rechtbank daar terecht te staan. Naar alle waarschijnlijkheid heeft Renata in deze ontvluchting de hand gehad en hebben de soldaten, daartoe door geldelijke belooning overgehaald, zelf den vluchteling geholpen. Wie deze man was, is niet met zekerheid bekend, zijn naam is in de acten der inquisitie doorgehaald en

onleesbaar gemaakt. Wat men van hem weet is, dat hij een zeer vooraanstaande en gevaarlijke persoonlijkheid was. De geschiedkundigen, die de acten van dit proces hebben bestudeerd, veronderstellen, dat het Calvijn zelf was, misschien ook Marot of de kanunnik Tillet; naar alle waarschijnlijkheid echter zal het wel Calvijn zijn geweest. ☒ Na de vlucht van den voornaamsten beschuldigde verloor het proces veel van zijn belangrijkheid, en aangezien Rome zelf, met den Franschen koning rekening houdend, toegevendheid toonde jegens de andere gevangenen, werden dezen aan den Franschen ambassadeur te Venetië uitgeleverd met het nadrukkelijk verbod, in Ferrara terug

INLANDSCH ORKESTJE IN EEN DER KAMPONGS VAN SOERABAIA.

te komen. Zoo bleef van de aanzienlijke Fransche persoonlijkheden aan Renata's hof slechts het echtpaar de Pons over, wat echter voldoende was om de intriges voort te zetten. ☒ Bijzonder belangrijk in dit proces was de bekentenis van een Franciscaner monnik, die aan de inquisiteurs vertelde, een nachtelijke bijeenkomst in Renata's vertrekken te hebben bijgewoond, waarin een leelijke Franschman, „*un Gallo di bassa statura*”, met buitengewone heftigheid tegen den paus te keer ging en verscheidene geloofswetten scherp critiseerde. De Franciscaner wist niet, hoe bedoelde Franschman heette; verondersteld mag echter worden, dat het Calvijn zelf geweest is, die immers door zijn tijdgenooten beschreven werd als klein van gestalte, mager, met een olijfkleurige geelaatstint, zwart haar, en wanstaltig om te zien. Maar daartegenover moet hij verbazend vlug van begrip zijn geweest, snedig en logisch in zijn repliek, en de gave bezeten hebben om achter uiterlijke kalmte zijn grooten hartstocht te verbergen. ☒ Onder Renata's bescherming hadden dus aan het hertogelijke hof te Ferrara bijeenkomsten der hervormers plaats, die, gezien de aanwezigheid van bovengenoemden Franciscaner, klaarblijkelijk hun netten ook al in de kloosters hadden uitgezet. (Wordt vervolgd.)

Ontvangen boeken.

Van de Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer ontvingen wij hare nieuwste uitgave: „*Comment visiter la Hollande*”, met vele illustraties. ☒ Door bemiddeling van de Schweiz. Verkehrszentrale ontvingen wij „*Fremdenverkehr und Hotellerie in der Schweiz*”, uitgave van de Schweizerische Bankgesellschaft.